Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 5 Tz 52/2014, ECLI:CZ:NS:2015:5.TZ.52.2014.1

Číslo: 45/2015

Právní věta:

Institut zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného podle § 47 odst. 1 tr. ř. je dočasným opatřením, jímž se nemění vlastnické právo k zajištěným věcem, ačkoli je obviněný omezen v jeho výkonu, zejména pokud jde o převod zajištěných věcí, jejich užívání a další nakládání s nimi (§ 47 odst. 4 tr. ř.).*)

Zajištěnými věcmi mohou být i akcie ve vlastnictví obviněného jako akcionáře. I když obviněný jako akcionář nepřestává být vlastníkem zajištěných akcií, tato okolnost sama o sobě nebrání tomu, aby mu bylo možné v souvislosti se zajištěním akcií zakázat i výkon hlasovacího práva na valné hromadě akciové společnosti.

Účelem zajištění ve smyslu § 47 odst. 1 tr. ř. je totiž zachování hodnoty zajištěného majetku a jeho použitelnosti pro uspokojení nároku poškozeného. Splnění tohoto účelu pak může bránit nejen převod zajištěné věci na jinou osobu, ale též jakékoli další dispozice nebo úkony činěné ve vztahu k ní, pokud by jejich důsledkem bylo snížení hodnoty zajištěné věci. Je-li zajištěnou věcí akcie, není vyloučeno, aby se obviněnému v zájmu dosažení tohoto účelu zajištění zakázalo vykonávat hlasovací práva na valné hromadě akciové společnosti.

---

*) *Poznámka redakce: S účinností od 1. 6. 2015 srov. ustanovení § 47 tr. ř. ve znění zák. č. 86/2015 Sb.*

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.01.2015

Spisová značka: 5 Tz 52/2014

Číslo rozhodnutí: 45

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Zajištění nároku poškozeného

Předpisy: § 31a zákona č. 82/1998 Sb.
§39 Zákona č. 40/2009 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl jako nedůvodnou stížnost pro porušení zákona, kterou podala ministryně spravedlnosti ve prospěch obviněného JUDr. V. S., MBA, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, který rozhodl v trestní věci vedené u Městského státního zastupitelství pod sp. zn. 1 KZV 27/2012.

Z o d ů v o d n ě n í :

Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, byla podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítnuta stížnost obviněného JUDr. V. S. , MBA, kterou podal proti usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 KZV 27/2012. Tímto usnesením byl podle § 47 odst. 1, 2 tr. ř. zajištěn nárok poškozené obchodní společnosti N., a. s., se sídlem v P. 1, O. č. 55, IČ …, na majetku obviněného, který je podrobně označen ve výroku posledně citovaného usnesení.

Proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, podala ministryně spravedlnosti ve prospěch obviněného JUDr. V. S., MBA, stížnost pro porušení zákona. Spatřuje v ní porušení zákona, k němuž mělo dojít v neprospěch obviněného v ustanoveních § 47 odst. 4, § 147 odst. 1 a § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. Ministryně spravedlnosti především namítla, že předmětem zajištění ve smyslu § 47 tr. ř. sice mohou být i akcie, avšak jejich vlastníkovi nelze postupem podle tohoto ustanovení omezit hlasovací právo související se zajištěnými akciemi. Stěžovatelka učinila takový závěr s poukazem na dvě skupiny akcionářských práv a povinností, v jejichž rámci existují práva majetková, která lze zajistit, a práva společenstevní, která podle přesvědčení stěžovatelky nelze zajistit. Jak dále ministryně spravedlnosti zdůraznila, ten, jehož akcie byly zajištěny, totiž nepřestává být jejich vlastníkem a nadále je i akcionářem akciové společnosti, jemuž nelze bránit ve výkonu společenstevních práv, která nepřecházejí na toho, kdo zajistil akcie (tj. na stát), ani na nikoho jiného. Proto stěžovatelka považuje za nezákonný výrok uvedený v usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 KZV 27/2012, o tom, že obviněný JUDr. V. S., MBA, v důsledku zajištění akcií není oprávněn vykonávat hlasovací právo na valných hromadách obchodní společnosti N., a. s. Porušení zákona se měl dopustit i Městský soud v Praze, protože zamítl stížnost obviněného podanou proti citovanému usnesení státní zástupkyně.

Vzhledem k tomu ministryně spravedlnosti navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil namítané porušení zákona a aby podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, a zrušil i jemu předcházející usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 KZV 27/2012, pokud jím bylo podle § 47 odst. 4 tr. ř. rozhodnuto, že obviněný JUDr. V. S., MBA, nemůže vykonávat hlasovací právo na valných hromadách obchodní společnosti N., a. s., k 10 kusům kmenových akcií na jméno, vydaných touto obchodní společností v listinné podobě o jmenovité hodnotě 100 000 Kč za jednu akcii, které mají pořadové číslo 1 až 10. Dále ministryně spravedlnosti navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil i další rozhodnutí obsahově navazující na citovaná usnesení, pokud vzhledem ke změně, k níž by došlo jejich zrušením, pozbyla podkladu.

Ke stížnosti pro porušení zákona se vyjádřili obviněný JUDr. V. S., MBA, a poškozená obchodní společnost SPM – S. P. M., a. s., která byla do 22. 4. 2014 obchodní společností N., a. s. Obviněný se ztotožňuje s podanou stížností pro porušení zákona, protože podle § 47 odst. 1 tr. ř. lze omezit jen majetková práva akcionáře. Jak dále obviněný zdůraznil, ve vztahu k jiným obchodním společnostem, v nichž je vlastníkem obchodního podílu, nedošlo k omezení jeho nemajetkových práv. Podle obviněného zajištěním jeho majetkového podílu v obchodní společnosti N., a. s., došlo ke znehodnocení tohoto podílu. Obviněný považuje stížnost pro porušení zákona za důvodnou, proto závěrem svého vyjádření navrhl, aby jí bylo vyhověno.

Poškozená obchodní společnost SPM – S. P. M., a. s., se podrobně vyjádřila k podané stížnosti pro porušení zákona prostřednictvím zmocněnkyně Mgr. K. K. O. Poškozená nesouhlasí s právním názorem ministryně spravedlnosti, protože podle přesvědčení poškozené je společník obchodní korporace omezen v uskutečnění práv jejími ekonomickými zájmy, s nimiž nemůže být výkon práv společníka v kolizi. Jak dále poškozená zdůraznila, o poškození zájmů jmenované obchodní společnosti svědčí nejen jednání obviněného, které v tomto stadiu trestního řízení vykazuje znaky trestného činu, ale i jeho následné chování, jímž bránil ekonomickému oživení zmíněné obchodní společnosti. Zajištění akcií obviněného tak naplnilo cíl vtělený do ustanovení § 47 odst. 1 tr. ř., kterým je zajištění nároku poškozeného v trestním řízení. Podle poškozené zde přichází v úvahu i analogické použití ustanovení § 79e odst. 2 tr. ř., na které odkázal v napadeném usnesení Městský soud v Praze. Závěrem svého vyjádření proto poškozená navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl podanou stížnost pro porušení zákona jako nedůvodnou.

Nejvyšší soud z podnětu podané stížnosti pro porušení zákona přezkoumal v rozsahu vyplývajícím z ustanovení § 267 odst. 3, 5 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost napadeného usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, jakož i příslušnou část řízení, které mu předcházelo. V rámci tohoto řízení pak Nejvyšší soud přezkoumal zejména výrok usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 KZV 27/2012, kterým podle § 47 odst. 4 tr. řádu rozhodla o tom, že obviněný JUDr. V. S., MBA, nemůže vykonávat hlasovací právo na valných hromadách obchodní společnosti N., a. s., k 10 kusům kmenových akcií na jméno, vydaných zmíněnou obchodní společností v listinné podobě o jmenovité hodnotě 100 000 Kč za jednu akcii, které mají pořadové číslo 1 až 10. Po přezkoumání dospěl Nejvyšší soud k závěru, že zákon nebyl porušen.

Ke shora vysloveným námitkám ministryně spravedlnosti Nejvyšší soud nejdříve v obecné rovině připomíná, že ustanovení § 47 odst. 1 tr. ř. se týká zajištění nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem. Základním zákonným předpokladem pro použití citovaného ustanovení je důvodná obava, že uspokojení některého z uvedených nároků poškozeného bude mařeno nebo ztěžováno. Existence důvodné obavy se zde odvíjí od konkrétních okolností případu, přičemž jde zpravidla o takové okolnosti, které ve svém souhrnu zakládají vyšší míru pravděpodobnosti, že později nebude vůbec možné dosáhnout uspokojení nároku poškozeného, nebo se ho bude možno domoci jen omezeně a se značnými obtížemi. Důvodnou obavu je třeba hodnotit ex ante, tj. na základě rozhodných okolností existujících v době rozhodování o zajištění nároku poškozeného. Intenzita důvodné obavy se může v průběhu trestního řízení měnit a mohou ji ovlivňovat faktické i právní skutečnosti vyplývající z jednání obviněného, stran trestního řízení či orgánů činných v trestním řízení, anebo z jiných vnějších vlivů (např. ekonomických).

Předmětem zajištění podle § 47 odst. 1 tr. ř. je majetek obviněného. Jeho obecnou definici dříve částečně obsahovalo jen ustanovení § 6 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též ve zkratce „obch. zák.“), podle něhož se obchodním majetkem podnikatele – fyzické osoby rozuměly věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné hodnoty, které patřily podnikateli a sloužily nebo byly určeny k jeho podnikání. Nyní se pojmem majetek podle § 495 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále ve zkratce „obč. zákoník“), rozumí vše, co patří určité osobě, tj. souhrn jejích věcí, práv a jiných majetkových hodnot. Za majetek ve smyslu citovaných ustanovení se nepochybně považují i akcie, které patří obviněnému jako akcionáři konkrétní akciové společnosti. Pokud jde o právní povahu akcií, jsou podle § 489 a násl. obč. zákoníku hmotnými nebo nehmotnými věcmi a odpovídají definici movité věci (viz § 498 odst. 1 a contrario, § 498 odst. 2 obč. zákoníku). Závěr o tom, že akcie je movitou věcí, ostatně neodporuje ani trestněprávní úpravě, neboť podle § 134 odst. 1 tr. zákoníku se ustanovení o věcech vztahují i na cenné papíry bez ohledu na to, zda jde o listinné nebo zaknihované cenné papíry a jaký je jejich druh

(akcie, dluhopisy, směnky, šeky, atd.). Právní úprava cenných papírů je po rekodifikaci soukromého práva (s účinností od 1. 1. 2014) zařazena zejména do občanského zákoníku (viz jeho ustanovení § 514 až § 544) a zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích (dále jen „zákon o obchodních korporacích" – viz zejména jeho ustanovení § 256 až § 343). Tuto mimotrestní právní úpravu lze použít i v nyní posuzovaném případě, protože Městský soud v Praze rozhodl svým usnesením ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, proti němuž směřuje stížnost pro porušení zákona, již za účinnosti občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích, která nastala dnem 1. 1. 2014.

Podle § 256 odst. 1 zákona o obchodních korporacích se akcií rozumí cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle tohoto zákona a stanov akciové společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při jejím zrušení s likvidací (podobně uvádí § 155 odst. 1 obch. zák.). Podle § 514 obč. zákoníku se za cenný papír považuje listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že ho po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést. To znamená, že do akcie jako cenného papíru jsou vtělena práva majetkové a nemajetkové povahy. Podstata majetkových práv je vyjádřena zejména podílem akcionáře na základním kapitálu akciové společnosti, přednostním právem na upisování akcií a vyměnitelných a prioritních dluhopisů, podílem akcionáře na likvidačním zůstatku a právem na podíl na zisku (dividendu). Tato práva lze samostatně převést za předpokladu, nestanoví-li zákon jinak, přičemž stanovy mohou umožnit převod i jiných podobných majetkových práv (viz § 281 odst. 1, 2 a 3 zákona o obchodních korporacích, podobně § 156a odst. 2 obch. zák.). Naproti tomu práva nemajetkové povahy (tj. práva, jejichž hodnotu nelze vyjádřit penězi) nejsou samostatně převoditelná. Takovým právem spojeným s akcií je rovněž hlasovací právo společníka akciové společnosti (akcionáře), které podle § 281 odst. 4 zákona o obchodních korporacích nelze samostatně převádět. Dalšími tzv. společenstevními právy jsou např. právo akcionáře zúčastnit se valné hromady akciové společnosti, právo uplatňovat návrhy a protinávrhy, právo protestu akcionáře, právo podat žalobu na neplatnost usnesení valné hromady atd. Souhrn všech uvedených práv tvoří podstatu akcie jako věci v právním smyslu.

Pokud jde o námitky ministryně spravedlnosti, v obecné rovině je sice možné souhlasit s jejím názorem, který vyjádřila v podané stížnosti pro porušení zákona a podle něhož lze práva akcionáře rozdělit na práva majetková a práva společenstevní. Nejvyšší soud však k tomu především zdůrazňuje, že ministryně spravedlnosti se ve stížnosti pro porušení zákona omezila na pouhé obecné tvrzení, že údajně nelze zajistit ve smyslu § 47 odst. 1, 4 tr. ř. i společenstevní práva upínající se k akcii a že není možné akcionáři bránit ve výkonu těchto práv. Uvedené konstatování ovšem není podpořeno žádným argumentem ani poukazem na jakékoli zákonné ustanovení. V tomto směru nemá žádný význam skutečnost, že akcionář, jehož akcie byly zajištěny, nepřestává být jejich vlastníkem, jak zdůraznila ministryně spravedlnosti. Stejný závěr totiž platí i ve vztahu k jiným zajištěným movitým věcem, jejichž vlastníkem obviněný nepřestává být, a přesto je nemůže nadále držet, převádět je, užívat je a brát z nich užitky atd., tj. nemůže využívat některé atributy vlastnického práva k nim. Jako typický příklad lze uvést možnost zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného, kterým je třeba osobní automobil, jehož vlastníkem obviněný nadále zůstává, ale přesto ho po zajištění nemůže nejen převádět na jinou osobu ani s ním jinak nakládat, ale nemá možnost ho ani užívat k provozu na pozemních komunikacích. Ostatně proto je institut zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného podle § 47 odst. 1 tr. ř. jen dočasným opatřením, jímž se nemění vlastnické právo k zajištěným věcem, ačkoli je obviněný omezen v jeho výkonu, zejména pokud jde o převod zajištěných věcí, jejich užívání a další nakládání s nimi. I když tedy akcionář nepřestává být vlastníkem zajištěné akcie, tato okolnost sama o sobě nebrání tomu, aby mu bylo možné zakázat výkon hlasovacího práva na valné hromadě akciové společnosti.

Taková možnost pak podle názoru Nejvyššího soudu vyplývá nejen z již uvedeného, ale též z rozhodné trestní i mimotrestní právní úpravy. Jednak lze vyjít ze zákonné dikce ustanovení § 47 tr. ř.

a jeho smyslu či účelu a jednak z příslušných souvisejících ustanovení dalších zákonů. Především podle § 47 odst. 4 tr. ř. platí, že v usnesení o zajištění majetku se zakáže obviněnému, aby nakládal s věcmi, které jsou uvedeny v usnesení o zajištění nebo které budou sepsány při výkonu takového rozhodnutí. Dále se obviněnému zakáže, aby po oznámení usnesení převedl majetek na někoho jiného nebo ho zatížil. Jak je tedy z citované formulace patrné, samotný zákon rozlišuje mezi pojmy „nakládání" se zajištěnými věcmi a „převod" majetku na někoho jiného. Přitom „nakládání" je širším pojmem, který nepochybně zahrnuje kromě převodu věci (majetku) i další dispozice či jiné právní nebo faktické úkony, jež by mohly ohrozit či zmařit účel zajištění. Účelem zajištění ve smyslu § 47 odst. 1 tr. ř. je totiž zachování hodnoty zajištěného majetku a jeho použitelnosti pro uspokojení nároku poškozeného. Splnění tohoto účelu pak může bránit nejen převod zajištěné věci na jinou osobu, ale též jakékoli další dispozice nebo úkony činěné ve vztahu k ní, pokud by jejich důsledkem bylo snížení hodnoty zajištěné věci. Je-li zajištěnou věcí akcie, není vyloučeno, aby se obviněnému v zájmu dosažení účelu zajištění zakázalo vykonávat hlasovací práva na valné hromadě, a to zejména v případech, jestliže je akcionář vlastníkem akcií v takové jejich hodnotě či počtu, že svým hlasovacím právem může prosadit nebo naopak znemožnit přijetí určitého zásadního rozhodnutí, které bezprostředně ovlivňuje ekonomickou situaci celé akciové společnosti, a tím i hodnotu akcií. Tak tomu bylo i v nyní posuzované trestní věci, protože obviněný JUDr. V. S., MBA, byl v době vydání napadeného usnesení Městského soudu v Praze vlastníkem 10 ks kmenových listinných akcií obchodní společnosti N., a. s., což bylo 50 % z celkových 20 ks kmenových listinných akcií této obchodní společnosti. Obviněný tím mohl při hlasování na valné hromadě jmenované akciové společnosti prosadit určitá nepříznivá rozhodnutí s negativním dopadem na možnost uspokojení uplatněného nároku poškozené obchodní společnosti, jak na to poškozená poukazovala ve svém návrhu na zajištění tohoto nároku na majetku obviněného. Případné nepříznivé následky vyplývající z nepostižení hlasovacích práv spojených s akcií by se tedy mohly promítnout i v omezení či úplném vyloučení možnosti uspokojit nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem, k jehož ochraně primárně slouží také zajišťovací institut podle § 47 odst. 1 tr. ř.

Výše uvedené závěry zcela odpovídají i již zmíněnému ustanovení § 281 odst. 4 zákona o obchodních korporacích, podle něhož hlasovací právo spojené s akcií nelze převádět samostatně. Z toho vyplývá, že hlasovací právo je neoddělitelně spjato s akcií, je v ní inkorporováno a zcela s ní sdílí její osud, takže bez dispozice s akcií není možno vykonávat hlasovací právo akcionáře na valné hromadě. Přitom argument, podle kterého je možné zajištěním ve smyslu § 47 odst. 1, 4 tr. ř. zakázat výkon hlasovacího práva spojeného se zajištěnou akcií, není v rozporu ani s ustanovením § 426 písm. d) zákona o obchodních korporacích. Podle něj totiž platí, že akcionář nevykonává své hlasovací právo – kromě dalších případů výslovně vyjmenovaných v ustanoveních § 426 písm. a) až c) zákona o obchodních korporacích – též v jiných případech stanovených tímto zákonem nebo jiným právním předpisem. Totéž omezení bylo obsaženo do 31. 12. 2013 i v ustanovení § 186c odst. 2 písm. d) obch. zák. Takovým „jiným právním předpisem", znemožňujícím akcionáři výkon jeho hlasovacího práva, může být nepochybně i trestní řád, který dovoluje omezení určitých práv (včetně hlasovacích práv akcionáře) nejen v ustanovení § 47 odst. 4 tr. ř., ale též např. v ustanovení § 79e odst. 2 tr. ř. v případě zajištění jiné majetkové hodnoty.

V této souvislosti Nejvyšší soud považuje za nezbytné upozornit, že zajištění akcií a zákaz výkonu hlasovacích práv s nimi spojených na valné hromadě akciové společnosti znamená povinnost příslušného orgánu státu nebo jiné jím pověřené osoby vykonávat správu zajištěného majetku včetně práv a povinností s ním spojených, a to podle zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ten, kdo podle § 9 citovaného zákona provádí správu zajištěného majetku, má ve vztahu k němu povinnosti vyjmenované v ustanovení § 10 citovaného zákona. Jejich součástí je kromě jiného povinnost po předchozím souhlasu soudu činit v souvislosti se zajištěným majetkem ve správním nebo jiném řízení všechny úkony, které jinak může činit jeho vlastník (§ 10 odst. 2 citovaného zákona). Z toho lze

dovodit, že takovými potřebnými úkony mohou být i ty, které vyžaduje řádný výkon práv a povinností vyplývajících z vlastnictví zajištěných akcií a které v důsledku zajištění a případného zákazu výkonu hlasovacích práv nemůže vykonávat samotný vlastník akcií.

Na podkladě všech výše uvedených argumentů tedy Nejvyšší soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 2014, sp. zn. 8 To 476/2013, ani v řízení, jež mu předcházelo, nebyl porušen zákon, a to ani výrokem usnesení státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 KZV 27/2012, podle něhož obviněný JUDr. V. S., MBA, nemůže vykonávat u zajištěných akcií právo hlasovat na valných hromadách obchodní společnosti N., a. s. Proto Nejvyšší soud podle § 268 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl stížnost pro porušení zákona jako nedůvodnou.